

ROMANI MATE LOVRAKA U LEKTIRI ZA RAZREDNU NASTAVU

JASMINKA BRALA MUDROVČIĆ

NIKOLINA PAVLIČIĆ

Sveučilište u Zadru

Odjel za nastavničke studije u Gospiću

UDK: 371.3:821.163.42.09

Stručni članak

Professional article

Primljeno

: 2014-11-30

Received

SAŽETAK

U radu se istražuje književno stvaralaštvo Mate Lovraka i izdvajaju karakteristike romana uvrštenih u lektiru za razrednu nastavu. Analizira se bogatstvo Lovrakova književnog opusa, proučava se njegov status u hrvatskoj dječjoj književnosti i njegov utjecaj na promjenu paradigme dječjih romana.

KLJUČNE RIJEČI: *dječji roman, hrvatska dječja književnost, lektira, Mato Lovrak, razredna nastava*

UVOD

Mato Lovrak je u svijet književnosti ušao hrabro, odvažno i slobodno, s vjerom i nadom u djecu. Svoje savršeno umijeće komuniciranja s djecom pretočio je u djela i tako ostvario veliko bogatstvo u hrvatskoj dječjoj književnosti. Što li je to toliko zadivljujuće u njegovom stvaralaštvu? Koji su to elementi čime privlači i zaokuplja dječju pažnju? Koje su poruke njegovih djela? Odgovori na ova pitanja otkrivaju značaj ovoga pisca i njegova opusa.

Družba Pere Koržice i *Vlak u snijegu* djela su koja se nalaze na lektirnom popisu i ujedno su najpopularnija Lovrakova djela. Iščitavanje navedenih romana dovodi do spoznaje Lovrakove odgojne tendencije, kao i do otkrivanja životne radosti i vedrine koju je nosio u sebi i na kraju ih uspješno prenio na svoje čitatelje, koji se kroz njegova djela vraćaju u djetinjstvo, doba ljepote, zaigranosti, radosti i sreće, neponovljivo doba. Vraćaju se tragovi prošlosti, ispunjeni najdivnijim trenutcima koji se čuvaju duboko u sebi. Djela su ispunjena optimizmom, vjerom u budućnost, u djecu i u njihove sposobnosti.

U radu će se navesti karakteristike Lovrakovih djela, a sve navedeno oprimjeriti romanima uvrštenim u lektiru za razrednu nastavu.

KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO

U književnosti se Lovrak javio 30-ih godina 20. stoljeća te se aktivno zadržao četrdeset godina. Svoj književni rad započeo je kao pripovjedač i pisac novela za odrasle, a potom se posvetio stvaralaštvu za djecu.

"Mato Lovrak je najdosljedniji pedagog među piscima i najizrazitiji umjetnik među pedagozima" (Zalar, 1983, 30). On je pisac hrvatske dječje realistične pripovijetke i dječjeg realističnog romana poput *Djece Velikog Sela*, kasnije nazvanog *Vlak u snijegu* (1933), *Družbe Pere Kržice* (1933), *Prijatelja* (1946), *Divljeg dječaka* (1952), *Anke Braziljanke* (1956).

O njegovoj veličini i značaju u hrvatskoj književnosti svjedoči i činjenica da je cijelo jedno književno razdoblje nazvano njegovim imenom. Naime, 1933. godine pojavljuju se dva najuspješnija Lovrakova romana – *Vlak u snijegu* i *Družba Pere Kržice*.¹ Lovrak je u hrvatsku dječju književnost unio realističke smjernice te ih uspješno prilagodio djeci. Svojim realističnim pripovijedanjem mijenja dotadašnje dječje romane zamjenjujući fantastičnu priču realističnom pripovijetkom.² U hrvatsku prozu unosi nešto novo: stvarne događaje i dječje probleme zasnovane na realnim temeljima čime doprinosi dinamičnosti radnje i uspjeva motivirati djecu na čitanje.

Cijelo njegovo stvaralaštvo popraćeno je čvrstim pedagoškim pečatom, a i sam je često naglašavao pedagoški aspekt svojih djela: "Djelo mora imati odgojnu tendenciju" (Lovrak, 1951, 92). Opravdano je to njegovo pedagoško zalaganje jer je trideset pet godina radio kao učitelj. Upravo kao iskusan pedagog počinje razvijati svoj književni talent. Zanimljivo je spomenuti kako je Lovrakov opus uvijek rado viđen priručnik među učiteljima. Naime, njegova djela su odličan priručnik kako ostvariti uspješnu interakciju između učitelja i učenika (Kolar-Dimitrijević, 2012).

Budući da je radio kao učitelj u seoskim sredinama bio je ponukan svojim iskustvom te seoska djeca zauzimaju glavne uloge u njegovim djelima. Lovrak vjerno opisuje dječji svijet tridesetih godina 20. stoljeća ne skrivajući od djece stvarnost³, ali je na zanimljiv i sebi svojstven način približava djeci i tako

¹ Najpopularniji Lovrakovi romani prevedeni na mnoge svjetske jezike. Snimljeni su i kao dječji filmovi, a film kao djeci blizak medij može biti odličan motivacijski predložak za čitanje lektirnog djela. Na taj se način medijska kultura može primjenjivati kao zanimljiv poticaj na čitanje lektirnih djela i biti u službi književnosti.

² "Zaustavlja se ili slabi razvoj priče, realizam s jakom socijalnom obojenošću pobjeđuje fantastiku i baca u sjenu trendove koji nastavljaju i razvijaju tradiciju. To doba izvlači u prvi plan samo jednog autora: Lovraka, makar će on imati sljedbenika i makar i alternativni smjer u hrvatskom dječjem romanu ima svojih dobrih predstavnika" (Crnković - Težak, 2002, 347).

³ Dok je Mato Lovrak ulazio u hrvatsku dječju književnost na velika vrata, u svjetskoj književnosti već su vladali Charles Dickens i Mark Twain. Također, poznat je bio i Molnarov roman *Junaci Pavlove ulice* te Kastnerovi dječji romani. Zahvaljujući navedenim književnicima

stvara jednostavan, razumljiv i prihvatljiv stil. U književnost uvodi "dječji roman kao najprikladniji žanr, skupinu djece ili dječju družinu, selo kao najčešću pozornicu radnje romana, učitelja kao izravnog ili skrivenog pokretača, krupni pothvat koji djeca u romanu ostvaruju, dječake kao najčešće aktere, svijest djece o društvenim prilikama, o klasnim sukobima, o borbi malih ljudi za održanje i za ljudska prava i posebno likove bistrih dječaka iz siromašnih slojeva, 'dječake s kvržicom', koji imaju ideje, teže za nekim ciljevima i sposobni su da kao vođe organiziraju družine i oduševе ih za društvene ciljeve" (Crnković - Težak, 2002, 364).

Dijete sa sela postaje središte zbivanja hrvatske dječje proze, a dječji roman postaje osebujan, zanimljiv i bogat zbivanjima.⁴ Pun ljubavi prema djeci u svojim djelima oslikava najljepše slike djetinjstva. Kroz proučavanje tematike djela uočava se njegova izvrsna sposobnost poznavanja dječje psihologije, dječjih osjećaja i emocija te razvojnih faza u djetetovom životu. Budući da su djeca tog vremena živjela i odrastala u teškim socijalnim uvjetima, Lovrak u svom doživljajnom svijetu pronalazi ideje upravo iz te činjenice i stvara svoja djela. Osviješten ondašnjim socijalnim realizmom dodjeljuje karakterne osobine svojim likovima pa su tako siromašna djeca pozitivna dok bogati poprimaju negativne osobine (Hranjec, 2009). "Lovrak se u svojim romanima okrenuo djetetu tako da mu je pružio u literaturi lik djeteta blizak stvarnomu djetetu. Prikazao ga je u igri, školi, obitelji, na izletu, na radu sa svim odlikama univerzalne dječje prirode kao što su razigranost, radoznalost, nestašnost, brojne vrline, ali i slabosti" (Težak, 2008, 210). Time jasno najavljuje tematiku i daje naslutiti karakteristike svojih djela koja će se prožimati kroz njegov daljnji rad. Djeca, priroda, škola, učitelj, druženje, zajedništvo - to su motivi koji će se ispreplitati kroz Lovrakovo stvaralaštvo. U skladu s realističkim odrednicama, inspiraciju je pronalazio u neposrednim doživljajima, okolini u kojoj je živio, rodnom mjestu, selu, ljudskim odnosima i socijalnoj strukturi. Važno je napomenuti kako su sva Lovrakova djela prepoznatljiva po socijalno obojanoj tematici. Prisutnost siromaštva, bijede te kulturne zaostalosti nezaobilazni su elementi, ali ne i prevladavajući u djelima. Junaci njegovih djela se zalažu za socijalnu pravdu. Za razliku od Kušana, čiji je dječji svijet prepun razigranosti i vedrine, Lovrakov svijet je ozbiljniji. Djeca su svjesna socijalnih problema i teške situacije te se zalažu za bolje. Naime, on ne želi dječji svijet opteretiti

hrvatska dječja književnost se usmjerava realističkom, a Mato Lovrak postaje njezin najpoznatiji predstavnik (Skok, 2007).

⁴ "U doba kad u svjetskom dječjem romanu već jasno prevladava gradska tematika, a i u nas Hlapić nije predstavnik seljačke djece dok je Truhelka izraziti slikar gradskog života, Lovrak smiono uvodi u hrvatski dječji roman selo i seosku djecu, a u nemogućnosti da izbjegne grad i njegovu sve veću ulogu u društvenom životu, on će morati dovesti u vezu ili čak sukobljavati selo i grad, kao što su to davno činili hrvatski realisti, opredjeljujući se uvijek za selo, odnosno za sve ono pozitivno što po njegovu mišljenju predstavlja selo" (Crnković - Težak, 2002, 349).

socijalnom patetikom i dramom, već se u svojim djelima zalaže za vedrinu, san o napretku i boljem životu (Skok, 2012). Njegovu tematiku odredio je i učiteljski poziv pa se tako često pozivao na ideje prosvjete naglašavajući važnost djelovanja unutar grupe. Djeca i njihove pustolovine u središtu su radnje Lovrakovih djela. Zanimljivost upotpunjuje činjenica da ta djeca imaju vrlo zahtjevne i ozbiljne pothvate, prolaze kroz opasne situacije te ih na kraju vlastitom snagom vrlo uspješno rješavaju. Uza sve navedene činjenice njeguje prijateljstvo među djecom i naglašava sve njegove vrijednosti. Ne bavi se isključivo odnosom među djecom, već ističe potrebu njegovanja odnosa djece prema roditeljima, bakama, djedovima, životinjama, prirodi i općenito prema cijeloj društvenoj zajednici.

Zalaganje za kolektivizam, kao i učenikovo aktivno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu kroz praktične aktivnosti doprinose specifičnosti njegovih djela. "Iz cijelog Lovrakova djela izvire spoznaja da nitko ne živi sam i da ništa sam ne može učiniti. Lovrak, pored toga što je izvrsni psiholog i analitičar sela i grada, vrlo suptilno ugrađuje u svoje vrijeme i nastale socijalne probleme. Lovrak ne skriva od djece istinu, već istinu piše dječjim rječnikom i izrazom koji su djeca mogla razumjeti pa tako dopire do djece bez obzira radi li se o nestašnom dječjem humoru ili dječjoj sklonosti oponašanju, pobjedama ili porazima, čudesnoj ozbiljnosti djece u svemu što rade. Lovrak je uspio zadržati dječju dušu i kroz nju je spoznao dječju stvarnost u vremenu u kojem je radio kao učitelj, ne mijenjajući vrijeme o kojem piše" (Kolar-Dimitrijević, 2012, 17).

JEZIK I STIL

Lovrak je predstavnik estetske jednostavnosti (Zalar, 1983). U svom pripovijedanju posjeduje vještinu konkretiziranja pa tako svoje književne zamisli precizno pretvara u obilježja zbiljskoga. Tome svakako prethodi dobro poznavanje životne stvarnosti, društvene strukture i psiholoških karakteristika likova. A i poznavanje dječje ličnosti utječe na to da su dječji dijalozi u njegovim djelima pristupačni, spontani i jednostavni. Sveznajućim pripovijedanjem Lovrak ima pravo dodati komentar, odnosno objašnjenje nekog stava ili postupka. "Iznad svega Lovrak ostaje vrhunski stilist" (Hranjec, 2004, 72). Lovrakov stil je primjer realističkog dječjeg romana, rečenice su mu gramatički pravilne, bez kićenosti, oglagoljene i svedene na najbitnije. Kreira snažne, dojmljive i žive slike koje su ispunjene spontanim akcijama, dinamičnim pokretima i auditivnim učincima (Težak - Crnković, 1993).

U njegovu stilu neće se zamijetiti fikcija i izmišljanja, već on precizno primjećuje sve komponente dječjeg svijeta. To se može zaključiti slobodnom upotrebom dječjeg žargona. Na realan način prikazuje sve pustolovine

djetinjstva: igru, dječju naivnost, sukobe, humoristične situacije, veselje, žalost, stvaranje kolektiva i slično. Sve navedeno čini zanimljivu fabulu i napetost zbivanja. Budući da je na poziciji autorskog pripovjedača, Lovraka se može prepoznati u liku učitelja. Teži ustaljenoj formi, pravilnosti i dorečenosti, a mnogi su mu zamjerali patetičnost, naivnost i stilsku nedotjeranost (Zalar, 1983).

Odličnu organizaciju priče Lovrak je ostvario u djelu *Vlak u snijegu*. Djelo ima odlike filmske fabule - od globalnog plana, kratke retrospekcije, kulminacije do savršene dramatičnosti (Hranjec, 1998). Njegove su rečenice jednostavne, ali ujedno i u službi napetosti⁵. Dinamičnost i napetost upotpunjuje i Lovrakova vještina isticanja detalja⁶.

Prepoznatljivi su i uočljivi motivi koji se ponavljaju kroz djela. Mijenjajući fabule on se čvrsto drži svojih životnih stavova i vjerovanja: od isticanja ličnosti učitelja, ljepote prirode i života na selu, društvene zajednice do pobjeđivanja dobrog nad zlom.

Upravo naglašena fabula, komparativna karakterizacija i vedrina pridonosi Lovrakovoj namjeri približavanja svojih djela najmlađima.

LIKOVİ

U Lovrakovim likovima može se prepoznati mnogo sličnosti s likovima njemačkog pisca Ericha Kästnera. Kästnerovo djelo *Emil i detektivi* iz 1928. godine ima puno poveznica s Lovrakovim romanima. Upravo se ta poveznica može iščitati u oblikovanju dječjih likova: skloni su pustolovinama, poduzetni su, ispunjeni životnom energijom i inicijativom. Oba autora ističu dječji senzibilitet i optimističan pogled na svijet. U Lovrakovim romanima djeca zauzimaju glavne uloge i uglavnom su u skupinama.⁷ Obično se ta skupina sastoji od dječaka, a djevojčice se pojavljuju naknadno i u drugom su planu. Razred čini skupinu, zajedno s učiteljem. Radnja u romanima je puna napetih situacija i akcije. Tako se mogu pratiti ponašanja likova i protumačiti njihove osobine i karakter. Oni su smješteni u različite socijalne situacije pune izazova.

⁵ "Dijele ih samo drvena vrata i debelo staklo. A na staklu? Usta uz usta, nos uz nos! Oči uprte u oči. Dišu duboko. Mjere se! Gledaju se" (Lovrak, 2000, 91).

⁶ "Prikradali su se, prigušena daha, šuljajući se kao mačke, a spremni da na svaki šušanj udare u bijeg kao zecići. A kad stigoše ispred jame, ispade iz grmlja konjska lubanja. Načini čeljustima: kljok!" (Lovrak, 2000, 23).

⁷ "Družba nastaje spontano: iz rada i drugovanja u razredu i školi, zajedničkog puta kući, ali prvenstveno iz prirodene težnje, toliko svojstvene djeci, da se udruže u igri u svom slobodnom vremenu. Ispočetka je to njihovo udruživanje labilno, nastaje ponekad i slučajno, da bi, kako vrijeme odmiče, sve više poprimalo karakter čvršće organizacije, u koju se članovi svečano primaju ili ogorčeno izbacuju, kojoj, šaljivo rečeno, samo zakletva manjka da bude nalik na organizaciju vojničkog ili političkog tipa" (Zalar, 1983, 28).

Obiteljski odnosi svedeni su na kratke opise, uglavnom u kontekstu strogoće te su strogi patrijarhalni (Zima, 2001). Likovi djece nadmašuju dječje interese i rješavaju ozbiljne socijalne i društvene probleme. Svoje djetinjstvo provode u kombinaciji s igrom i radom. Teže ozbiljnim podvizima, a to ne bi mogli bez snalažljivosti i brižnosti. Ipak, ostaju djeca sa svim dječjim obilježjima (Zalar, 1983). Prema Crnkoviću (2000), uspoređujući Lovrakove dječake s Hlapićem, koji svojom dobrotom i vedrinom smiruje sukobe s ljutitim Mrkonjom, ili Kušanovim dječacima, koji se dokazuju igrom, Lovrak pred svoje stavlja velike životne izazove i nedaće. Na taj ih način susreće sa stvarnošću svijeta, baš kao i čitatelje.⁸

Kod opisivanja likova neki su Lovraku zamjerali idealiziranje. Djeca su vrlo pametna, snalažljiva, odrađuju posao odraslih bez njihove pomoći. "Lovrakovi mali junaci nisu idealna bića, nisu krotki jaganjci ni svjetli uzori, već obični seoski derančići, sa svojim maštanjima, snovima, igrama, planovima, svađama, tučnjavama, strahovima i podvizima. Žive u svom svijetu, koji nije uvijek po čudi njihovih roditelja, niti su njihovi postupci u skladu s naziranjem odraslih" (Zalar, 1983, 25). Posebno se ističu vođe družine, primjerice, Ljuban (*Vlak u snijegu*) i Pero (*Družba Pere Kvržice*). Upravo kroz njih pisac iskazuje svoja životna pravila. Oba su moralno snažne ličnosti i podređene cilju koji je Lovrak odredio. Potpuno razvijaju sami sebe uključujući se u društvenu sferu te tako najavljuju svoju ulogu kad odrastu. Uglavnom nema unutrašnjih previranja i dilema (Težak - Crnković, 1993).

Materijalna situacija također pridonosi karakterizaciji likova. Pero potječe iz bogate obitelji, vrlo je razmažen i zao, dok je Ljuban dijete siromašne obitelji, dobar i plemenit te omiljen u društvu. Iz toga se može zaključiti kako se radi o polarizaciji likova, odnosno suprotnosti u naravima likova (Hranjec, 1998). Ljuban je protagonist, a Pero antagonist. Zaključuje se kako je Lovrak uspješno primijenio komparativnu karakterizaciju: Ljubanova dobrota nasuprot Perinoj zloći i drskosti. Hranjec (2009) Lovrakove likove naziva "radnim likovima". Rad je osnova na kojoj pisac temelji fabulu svojih djela. Sklonost radu posjeduju junaci te se upravo kroz rad ujedanjuju i stvaraju družbu. Radnim navikama rješavaju sve prepreke i vremenske neprilike. Lovrak već samim nazivom svojih djela, odnosno početnom zbirnom imenicom naglašava kako se radi o đačkom kolektivu (Skok, 2007). Te dječje skupine sadrže likove koji nisu podređene kolektivnom liku toliko da zanemaruju svoju individualnost, već su to skupine različitih likova, svaki sa svojom osobnošću i različitosti. "Upravo različitost daje neprekidnu dinamiku životu Lovrakovih

⁸ "Odričući se opisivanja djece u domu, u obiteljskom okružju, Lovrak ne opisuje djecu u ozračju blagdana, pod božićnim drvcem ili s uskršnim pisanicama, ne crta nježne odnose između bake i djeda i djece, pričanje priče i sl. Pojam toplog doma u najvećem broju djela, pa i onih glavnih ne postoji. Kako se prikazuje i izjavljuje već u Družbi Pere Kvržice, odrasli su zaostali, djeci ne pružaju ništa osim batina ili kopriva po nogama" (Crnković - Težak, 2002, 364).

grupa, a odnosi u njima često se zasnivaju i na prirođenim suprotnostima i na sukobima uz neizbježne antagonizme, stvarajući posebnu dramsku tenziju Lovrakove romansijske proze" (Skok, 2007, 71).

Tip karakterizacije Lovrakovih likova, prema Dikliću (2000), ide ovim redoslijedom: etička karakterizacija, sociološka karakterizacija, govorna karakterizacija i psihološka karakterizacija. Etička karakterizacija obuhvaća moralne elemente lika s pomoću kojih dolazimo do etičkog profila pojedinog lika, odnosno njegovih postupaka, ponašanja i djelovanja u društvu, njegovih gledišta i stavova prema sebi i okolini. Razum, osjećaj i volja utječu na formiranje etičkog profila lika. Također, etička karakterizacija lika može otkriti mnogo o liku, primjerice, osobna opredjeljenja lika prema pojedincu ili kolektivu. U Lovrakovim najpoznatijim djelima *Vlak u snijegu* i *Družba Pere Kvržice* postoji snažna prisutnost kolektivne svijesti pojedinca. Okupljanje družine, zajednički pothvati iste te družine te na temelju pothvata izgrađivanje uspješnog kolektiva (družine). Kad se proučava etička karakterizacija Lovrakovih likova mogu se uočiti dva oblika jedinstvenog moralačnosti, a to su individualni (osobni) i kolektivni (društveni). Individualni moral se odnosi na ponašanje, stav i postupak pojedinca u određenoj situaciji. Kolektivni moral se očituje kao pripadnost i privrženost pojedinca određenoj društvenoj jedinici (klasi, staležu, zavičaju, družini, obitelji). Sociološka karakterizacija određuje socijalne značajke lika kao što su socijalno porijeklo, ekonomski položaj, utjecaj društvene sredine, klasnu ili stalešku pripadnost. Uz sociološku karakterizaciju može se otkriti utjecaj društvenih čimbenika (škole, učitelja, obitelji) na formiranje ličnosti. Budući da Lovrakovi likovi djeluju u družini, družba i djelovanje u njoj djeluje pozitivno te potiče kvalitetno formiranje kolektivnog morala, odnosno kolektivne svijesti i tako potiskuje egoizam. Primjer navedenog može se pronaći u *Vlaku u snijegu* gdje djeca štede novac kako bi platili put do grada i natrag, dogovaranje o zajedničkim akcijama i odlascima na kulturne manifestacije. Psihološka karakterizacija Lovrakovih likova nije toliko zastupljena kao prethodne dvije. Naime, emocionalni i intelektualni život Lovrakovih junaka je prilično siromašan. Pisac ne otkriva psihička stanja likova, već se u akciji (igra, rad) raspoznaju likovi. Izvanjskim ponašanjem formiraju se etička određenja s pozitivnim ili negativnim predznacima. Prisutne su emocionalne reakcije likova koje se iskazuju veseljem, smijehom, uzbuđenjem, čuđenjem, zabrinutošću, pokajanjem, tugom, razočaranjem, smislom za šalu. Govorna karakterizacija se odnosi na govor likova. Ona je dio osobnosti pojedinog lika, a njegovo ime otkriva nam njegove fizičke, odnosno duhovne osobine (Budala, Šilo, Milo Dijete, Medo). Tako u *Družbi Pere Kvržice* postoji Perina uzrečica "kvržica", u *Vlaku u snijegu* kondukterov "saperlot".

Lik učitelja jedan je od dominantnijih likova. Kroz Lovrakova djela (*Uzvišeno zvanje*, *Devetorica brabrib*, *Vlak u snijegu*, *Družba Pere Kvržice*, *Tri dana*

životu) prožima se lik učitelja kao zagovornika ideje o kolektivizmu i pravdi.⁹ Lovrak kroz svoju tematiku predstavlja učitelja u najboljem svjetlu idealizirajući ga. Lik učitelja posjeduje mnogo vrijednosti i zauzima važno mjesto u djelima. U djelima poput *Učitelj u Jabukovcu* Josipa Klobučara učitelj ima ulogu koja pridonosi poboljšanju cjelokupne okoline te na tim temeljima Lovrak oblikuje lik svog učitelja. Učitelj je pun razumijevanja prema djeci, stručan u svom području, spreman pomoći, promišljen u svakom trenutku i produktivan. Vješto razvija dječju samostalnost i razvija ih prema ideji socijalne pravde. Prema Zalaru (1983), učitelj je djeci prijatelj, zaštitnik i savjetnik.¹⁰ Lovrakova pozicija učitelja posebno je zanimljiva u romanu *Vlak u snijegu*. Naime, nikakve podatke ne saznajemo o učitelju. Ne znamo kako se zove, otkud je i koliko ima godina. No, naglašena je neka druga strana učitelja. Čitatelji su dobro upoznati s njegovim pedagoškim stavovima i uvjerenjima¹¹. Njegova interakcija s učenicima je kvalitetna i iz te činjenice proizlazi da se radi o vrlo uspješnom učitelju. U nekim djelima (*Neprijatelj br. 1*, *Divlji dječak*, *Sretna zemlja*) lik učitelja je naglašeniji i aktivniji. Usporede li se navedena djela s romanima *Vlak u snijegu* i *Družba Pere Kvržice* uočit će se razlika. Lik učitelja u jednom trenutku nestaje. U djelu *Vlak u snijegu* učitelj nestaje upravo kad se radnja počinje zahuktavati. Bolestan i nemoćan ostaje u gradu, a djeca su prepuštena vlastitim snagama i preuzimaju odgovornost. Poveznica se pronalazi s djelom *Družba Pere Kvržice*. Upravo taj nestanak učitelja u ključnom trenutku doprinosi zanimljivosti i neizvjesnosti do samog kraja. Djeca su prepuštena sama sebi, pa o njihovim sposobnostima, umijeću i vještinama ovisi ishod, ali i nastojanju koliko će onog što ih je učitelj naučio primijeniti u danoj situaciji. Iako fizički odsutan duh učitelja je prisutan¹² u pustolovinama djece i uspijeva nadzirati situaciju. "Ako je istina da uspješna i poticajna nastava ovisi, uz dobru pripremu, jednako i o osobnosti i trenutnom nadahnuću učitelja, Lovrak je znao iskazati svoju osobnost, ali je i namjerno potisnut u trenucima kad mu je bilo važnije da do izražaja dođe djetinja mašta, karakter, sposobnost i volja njegovih đaka" (Zalar, 2000, 185).

U gotovo svim romanima uočljiva je Lovrakova sklonost isticanja škole kao društvene i socijalne vodilje.

⁹ "Lovrak ostaje najzorniji reprezentant idealističke pozicije učitelja u književnom djelu" (Hranjec, 2009, 90).

¹⁰ Za razliku od Lovrakova, Kušanovo viđenje učitelja je potpuno drugačije. Naime, on u svojem romanu *Domaća zadaća* iz 1960. godine učitelja prikazuje kao jednakog ostalim ljudima, bez previše moraliziranja. Učitelj je podložan pogreškama i nepromišljenosti (Težak, 2008).

¹¹ "Žena treba imati ista prava kao i muškarac. E, sad razmislite, imate vremena sedam dana, koga ćete izabrati. Ja mislim da taj mora biti pametan, strog, dobar i pravedan!" (Lovrak, 2000, 29).

¹² "Sjećam se da nam je učitelj jednom govorio kako se na dnu starih, zapuštenih bunara može katkada naći otrovne ugljične kiseline" (Lovrak, 2007, 68).

SOCIJALNI ELEMENTI

Posebnost i fenomen Lovrakovih djela jest pouka kako dobrota, plemenitost i zalaganje za bolje može pobijediti svaku socijalnu nepriliku. Upravo najmlađi grade bolji i pravedniji svijet (Težak, 2000). On se usredotočuje na socijanu problematiku svoga kraja i iz njega crpi tematiku za svoja djela. Nepravda i problemi društvenog poretka rezultiraju tako da jedne pošteđuju i uzdižu, a druge pritišću i potiskuju. Antagonizam bogatih prema siromašnima rezultira i odnosima među djecom. Siromašna djeca zauzimaju mjesto junaka, dok negativci potječu iz bogatih obitelji. Sve što se zbiva u stvarnom svijetu, svijetu odraslih i odgovornih osjećaju i proživljavaju djeca. Svjesni su teške socijalne situacije i neprilika koje ih okružuju.

Svijet zla, pohlepe i ljudske mržnje oprezno ignoriraju i nadvladavaju ga bez pomoći odraslih. Optimizam koji krasi junake njegovih djela jest životna vedrina i radost. Nije to ona obična, naivna dječja radost životu, već ozbiljna, korisna postojanost te djece usmjerena prema poboljšanju društvene zajednice. Upravo su to prepoznali čitatelji Lovrakovih romana i u njima pronašli istinu i stvarnost. Pišćeva životna vjera i optimizam jasno su iskazana u njegovim djelima. Djeca su pokretači humanijeg svijeta. Žrtvuju se za opće dobro bez imalo sebičnosti. Najpoznatiji Lovrakovi romani *Družba Pere Kvržice* i *Vlak u snijegu* objavljuju se baš u vrijeme završetka Velike gospodarske krize. Ta je kriza utjecala na cjelokupno društvo, a Lovrak je iznio pouku kako se radom i slogom može postići boljitak. Proces socijalizacije svojih junaka Lovrak promatra kroz društveno-ekonomske pojave onog vremena, pa tako i djela poprimaju socijalna obilježja. To je kritika društvenog sustava koji dovodi do nejednakosti u društvenom poretku te potiče oholost bogataša (Težak, 2000). U spomenutim romanima glavni junaci se bore za poboljšanje međuljudskih odnosa, za pravdu i izlazak iz krize, ekološke ciljeve i poboljšanje uvjeta življenja. Družba nosi poruku kako biti najprimjereniji uzor odraslima. Pisac se prilikom naglašavanja takve socijalne sastojnice čvrsto drži okvira realnoga, prikazujući život jednog razreda periferijske škole. Takvim razvojem radnje stvara dojmrljive osjećaje i emotivno veže čitatelja za djelo.

ROMANI U LEKTIRI ZA RAZREDNU NASTAVU

Romani *Družba Pere Kvržice* i *Vlak u snijegu* obvezna su lektira u 3. i 4. razredu osnovne škole. Junaci djela su približno istog uzrasta kao i čitatelji kojima su navedena lektirna djela namijenjena.

U djelima su vidljivi opisi zavičaja, života na selu, naglasak je na očuvanju kulturne i narodne baštine te se na taj način potiče ljubav prema domovini i njezinim vrednotama. Također, djeci modernog doba zanimljiv je i

privlačan život djece tadašnjeg vremena opisan u djelima te uspoređuju, istražuju i upoznaju život svojih vršnjaka u prošlosti. Naglasak je na načinu življenja na selu, boravku u prirodi, starim zaboravljenim igrama i spontanim dječjim pustolovinama, koje imaju opću društvenu korisnost.

Dakle, učenici trećeg razreda upoznaju se s djelom *Vlak u snijegu*. Jezik i stil u potpunosti su prilagođeni učenicima trećeg razreda, odnosno njihovom psihičkom razvoju. Budući da se kroz djelo prožimaju odgojne sastavnice poput poštenja, pravde, prijateljstva, ljubavi i upornosti, sigurno je da odgovaraju navedenom uzrastu. "Bio je Lovrak i odličan pedagog, znao je što učenicima treba dati u određenoj dobi duševnog razvitka, da bi zavoljeli književnost i da im ta književnost bude svakodnevna potreba. I ta odgojna komponenta nije zanemariva u njegovom djelu" (Zalar, 2000, 77). Kompozicija djela je jednostavna, tako da učenici s lakoćom mogu pratiti tok zbivanja. Lovrakov smisao za didaktičnost dolazi do izražaja u punom smislu kroz čitanje njegovih djela u razrednoj nastavi.

Susret s djelom *Družba Pere Kvržice* doživljavaju učenici četvrtog razreda. Prisutnost zasićenog dijaloga u romanu dovodi do lakšeg čitanja djela. Učenici bolje upoznaju likove i njihove osobine. Neki se učenici poistovjećuju s likovima, iz čega se može zaključiti da je ostvareno zbližavanje s djelom. Nositelju radnje, liku Pere, učitelji pridaju posebnu pažnju tijekom obrade djela. Zajedno s učenicima analiziraju Perine osobine te ih potkrepljuju primjerima iz romana. Važno je naznačiti suprotstavljanje i sukob između Pere i Divljaka, istaknuti hrabrost i upornost Pere i njegove družbe. "Pa ipak, unatoč, bolje: usprkos tome, Lovrakovi dječaci ne samo što su danas mogući nego su i potrebni! Baš poradi razvijanja zdravog zajedništva, sklonosti prema radu i školi pa i temeljne uljuđenosti – ta Lovrakova djela mladi moraju čitati. Jasno, na učitelju je da djela lokalizira u doba kad su nastala, da ih približi djeci, da izvuče iz njih temeljne moralne i etičke vrijednosti. Eto, i opet učitelj; Lovrak je imao pravo. Nije učitelj bio glavni lik samo u Lovrakovo doba" (Hranjec, 2009, 371).

Oba romana u velikoj količini doprinose razvoju dječje osobnosti tako što potiču moralne vrijednosti kao što su pravednost, uljudnost, odgovornost, pristojnost, druželjubljivost i iskrenost. U djelima se ističe potreba za kompromisnim rješenjima i značaj pripadnosti zajednici. Pozitivne osobine likova jako su naglašene kao osobine kojima treba težiti. Uočava se važnost sloge i brige za zajedničke vrijednosti.

Djelo *Vlak u snijegu* nastalo je prema istinitom događaju u kojem je i sam pisac bio sudionik. Naime, Lovrak je bio inspiriran svojim učenicima, njihovim osnivanjem zadruge, izletom u grad, dogodovštinama pri povratku kući, te je sve navedene zanimljivosti pretočio u književno djelo. Uvjerljivo odbacuje fikciju i svoje vještine zapažanja temelji na životnoj zbilji, opisujući stvarne situacije. Djelo posjeduje odlično organiziranu priču i ima odlike filmske fabule

od globalnog plana, odnosno opisa školskog dvorišta, kratke retrospekcije, napete kulminacije i sretnog kraja (Crnković - Težak, 2002). Sukob siromašnih i bogatih gradi zanimljivu fabulu. Za razliku od djela *Družba Pere Kvržice Vlak u snijegu* ima ozbiljnije elemente, manje humora i igre. Prikazuje teška vremena jednog dijela Hrvatske, siromaštvo i bijedu¹³.

Kompozicija djela je građena na klasičnom realističkom postupku. Događaji su povezani kronološkim redom, osim prvog poglavlja gdje pisac koristi retrospekciju. Dramatičnosti djela pridonose likovi, odnosno dječja zadruga. Napetost i neizvjesnost pisac pojačava Draginom bolešću i Perinom zloćom. Upravo ta zadruga nosi cjelokupnu radnju oblikovanu u stilu pustolovnog zapleta. Također, zadruga preuzima ulogu junaka (Težak - Crnković, 1993). Za Lovrakovo stvaralaštvo karakteristično je sveznajuće i sveprisutno pripovijedanje pa taj postupak koristi i u ovom djelu. Tako se o postupcima i osobinama likova saznaje iz naracije, dijaloga i komentara. Mjesto radnje precizno određuje i opisuje, kao na primjer grad: "*Djeci baš opet nije bilo lako odgovarati, jer su se zagledala u visoke kuće, crkve i dućane. Ogljedali su se. Okretali se i udarali o plinske svjetiljke, a i stali na nogu jedan drugome*" (Lovrak, 2000, 55). Da bi što realnije i zanimljivije dočarao situaciju pisac koristi kratke i jednostavne rečenice bogate onomatopojom i uzvicima¹⁴.

Opisi u romanu su u službi funkcionalnosti, doprinose stvaranju atmosfere i otkrivaju tijek zbivanja.¹⁵ Strah od hladnoće i zebnje pobuđuje sljedeći opis: "*Zagledaše se mali zadrugari. Svuda bijelo. Svakome se jezik ukočio kao da je zaleđen. Ne mogu ni riječi prozboriti. Silna tišina vani i unutra. Čuju se srca kako kucaju*" (Lovrak, 2000, 73). Osim kratkih opisa i naracije, dominira i dijalog, s pomoću kojega možemo iščitati karakterizaciju likova. Primjerice, kondukter ima zanimljivu poštapalicu koja doprinosi humorističnosti djela, ali i iskazuje njegovo trenutno psihičko stanje. "*Saperlot!*¹⁶, *kliknu kondukter, -to je zanimljivo!- i sjedne na klupu. Uzme rupčić i stade otirati ulje s vrata*" (Lovrak, 2000, 69). Pisac je takvim odstupanjima od standardnog govora uveo veselo raspoloženje u djelo, a kratkim i čestim dijalozima te slobodnim neupravnim govorom upotpunjuje svoj stilski postupak. Kroz estetiku i jednostavnost njegova izraza može se prepoznati Lovraka kao velikog umjetnika, učitelja i poznavatelja dječje

¹³ "Ali kao u naknadu za to, neki su opet bili obučeni odviše slabo. Zimski kaput im je tobože prestar ili odviše otrcan za grad. A neki nisu imali kaputa, naprosto nisu imali. Ne zato što su bili rdavi dječaci te nisu zaslužili da ga imaju niti zato što ih možda roditelji nisu voljeli. Ne, nego ne mogu im ga roditelji nabaviti. Ne mogu smoci toliko novaca, pa ma koliko radili" (Lovrak, 2000, 50).

¹⁴ "Čuješ: -Puuu! Uu! Uh! Hii! Mrrrrr!- Dodeš li bliže sredini sela, glasovi postaju jasniji. Vika i žamor ječi na kilometar daleko. Čuješ samo ovako: -Au! Aaaaa... Ooooj!... Daaaj!... Nee!... Stooooj!...- Zveče samoglasnici: a, e, i, o, u – i cvrče kao da se na žeravici peku (Lovrak, 2000, 13).

¹⁵ "Opet fićuk stroja. Vlak najvećom snagom jurnu i zabi se u snježni nanos. Trzaj prođe vlakom. Đacima u vagonu zastane dah. Što je to? Čudan šum, kao hroptaj ranjene goleme nemani. Vlak stane naglim trzajem" (Lovrak, 2000, 73).

¹⁶ Saperlot – vrsta psovke:prokletstvo!, do vraga! (Lovrak, 2000, 69).

receptije. Rečenice su savršene za male čitatelje, gramatički, sintaktički i stilistički pravilno oblikovane bez previše ukrašavanja. U funkciji su pružanja informacije, sastavljene od subjekta i predikata. Često su i eliptične čime doprinosi ubrzavanju ritma i dinamičnom pripovijedanju (Težak - Crnković, 1993).

U likovima se prepoznaje dana predanost narodnoj kulturi i običajima. U djelu se pronalaze mnoga narodna vjerovanja i usmene oblike koji dočaravaju socijalno okruženje onog vremena (Hranjec, 2009). Prigodan primjer toga jest igra svatova gdje djevojčica Draga izgovara usmenu brojalicu¹⁷. Roman je privukao nevjerojatnu pažnju glazbenih, filmskih i likovnih umjetnika, što doprinosi i omogućava metodičarima ostvarivanje korelacije na relaciji književnost s likovnom, glazbenom i filmskom umjetnošću.

Roman *Družba Pere Kvržice* smatra se najživotnijim romanom Mate Lovraka. Kao i u *Vlaku u snijegu* u ovom djelu pronalaze se realistično oblikovanje i snažna kolektivnu svijest. Temu je Lovrak pronašao inspiriran stvarnim mlinom¹⁸. Kroz roman se prožima opis posla oko mlina, a napetost i neizvjesnost se izgrađuju kroz to hoće li družba uspjeti izvršiti tako teške poslove i hoće li uspjeti sačuvati tajnu.

Točnim vremenskim određenjem pisac započinje djelo. "*Bilo je to prvog lipnja. Na katoličkom kalendaru toga je dana stajalo štampano: Gracijan. Pravoslavni je kalendar bilježio Patrikija*" (Lovrak, 2007, 13). Cjelokupna radnja je točno vremenski određena, odnosno traje od 1. do 30. lipnja. Zatim slijedi prostorno određenje. "*U jednoj maloj seoskoj kući, slamom pokrivenoj, mračno je. I sparno. Diše mnogo ljudi. Spavaju. Na postelji uz oca leži Pero. Odjednom skoči sav žnojan. Sjedi na postelji kao mjesecar. Ponad bljeda mu lica gusta kosa. Visok i tanak dječak*" (Lovrak, 2007, 13). Pisac otkriva glavnog junaka budućih zbivanja. Također, uočava se problem siromaštva te odnos između djece i odraslih. Pisac najavljuje sukob s odraslima te kako djeca u nekim trenucima djeluju bolje od odraslih: "*Znao sam, bako, da ćete prigovarati. Ne može biti propuba. Ta samo je jedan prozor otvoren!... U školi učimo da je soba puna ugljične kiseline. I to znam da ima ljudi na svijetu koji spavaju samo po jedan u sobi*" (Lovrak, 2007, 14). Odrasli su uglavnom u svađi, skloni podmićivanju i oholosti. Upravo to pisac koristi i tako hrabro pozdravlja nove naraštaje generacije. U početku je to družba, odnosno uobičajena skupina djece koja ide zajedno u školu, zajedno provode slobodno vrijeme, ali se postupno svjesni teške situacije pretvaraju u homogenu skupinu sklonu napraviti nevjerojatan podvig. Družbu čine dječaci sa zanimljivim i smiješnim nadimcima, kojima pisac privlači mlade čitatelje i čini im djelo pristupačnim i duhovitim. Junak dobiva nadimak prema riječi koju je koristio kad bi na umu

¹⁷ "*Tri mesara buhu klala, Buha sim, Buha tam, Buha im utekla van*" (Lovrak, 2000, 19).

¹⁸ Bio je to mlin koji se nalazio u Sirovoj Kataleni (Kolar – Dimitrijević, 2012).

imao neakvu ideju ili rješenje problema (Težak - Crnković, 2002). Unutar družbe nastaju trzavice, sukobi mišljenja, što će dovesti do izlaska nekih članova iz družbe, ali i dolaska novih članova – djevojčica. Glavni lik je dječak koji vodi družbu, okuplja ih i hrabri. Tu se odražava razigran dječji duh i želja za pustolovinom. Likovi koji se u djelu mogu prepoznati kao negativni, suprostavljaju se glavnom junaku, odbijajući poslušnost i podložnost grupi. Družba zajedničkim snagama rješava problem koji donosi korist cijeloj zajednici.

Čitajući lektirno djelo mogu se jasno prepoznati elementi koji su nepoželjni i neprihvatljivi za društvo, naročito oni postupci koji dovode do uništavanja materijalnog. Također, iz družbine ideje čitatelji mogu razviti svijest o očuvanju društvene baštine i njezina značaja za sredinu u kojoj žive. Svojim osobinama negativci prkose družbi, a to je svakako primjer nedoličnog ponašanja i prema prijateljima i prema zajednici u kojoj žive. U nekim situacijama likovi otkrivaju svoju dječju stranu, nestašluke i bezbrižnost, kao i strah od nepoznatog i odraslih.

Roman posjeduje dramsku strukturu sa zapletom, kulminacijom i raspletom. I svako poglavlje ima vlastitu dramsku strukturu. Poglavlja sadrže smislenu cjelinu što znači da su kompozicijski razvijena (Težak - Crnković, 1993). Jednostavna izražajna sredstva otkrivaju jednostavnost i funkcionalnost izraza. Niz kratkih i jednostavnih rečenica doprinose dinamičnom ritmu, a time se i olakšava čitanje najmlađima.¹⁹

Uporabom humora pisac upotpunjuje svoje djelo, čineći ga još zanimljivijim i boljim. Opisujući dječje reakcije u različitim situacijama koristi komične efekte. "*Za kratak čas evo opet nove nesreće. Budala stao tuliti. Pleše po tavanu, hvata se za glavu i tuli. Ostali vidjeli što se dogodilo, pa nagnuše opet svi u bijeg prema otvoru i sve se koturaju niža stepenice u smočnicu*" (Lovrak, 2007, 49). Različite dosjetke i smisalice govore kako su djeca bila inteligentna i pametna, sklona šali i spontanosti. Žargon družbe najčešće čine riječi *slavno*²⁰ i *kvržica*. Prevladavajući pripovjedački postupci su naracija, dijalog i opis. Naracija se prepoznaje u dječjim akcijama koje su bogate pustolovnim elementima. Dijalozi su jednostavni i jasni, bez previše mudrovanja.

Roman u pravom smislu opravdava pripadnost dječjem romanu. Vedrina i mašta dječjeg duha nezaobilazni su elementi ovog djela. Primjeri

¹⁹ "*Jesmo! –potvrde svi. –Da odemo u mlin što prije?! –Jesmo i za to! –Da dademo poštenu riječ? Zakunimo se! –Sunca mi! –Tako mi duše! –Majke mi!*" (Lovrak, 2007, 26).

²⁰ "Slavno" podrazumijeva sve što vrijedi, što je uspješno, poput današnjih riječi "super" ili "zakon" (Crnković - Težak, 2002).

nekih od elemenata jesu: Daničino oslikavanje zidova²¹, vožnja Milog Djetata u koritu²² i njegovo spontano pokretanje mlina²³.

Dječji svijet suprotstavljen je svijetu odraslih. Djeca su svjesna situacije i žele odraslima jasno i glasno pokazati, dokazati i objasniti kako nisu u pravu. Vođeni zajedničkom težnjom prema plemenitom cilju traže najpovoljnija rješenja kako bi u tomu uspjeli. Čiste savjesti i iskrene duše unose nove ideje u zapušteno selo i teže napretku. Odlučno su preuzeli ulogu odraslih i pokazali im kako se svako socijalno zlo može pobijediti. Proživljena pustolovina putokaz je odraslima, ali i pobuna protiv zapuštenog i nemarnog društva. Moralno dokazivanje družine prisutno je u svakom njihovom pokretu, akciji i zamisli. U sebi nose aktivan i požrtvovan odnos prema društvu i zbog toga zaslužuju veličanstveno priznanje od odraslih.

ZAKLJUČAK

Mato Lovrak je dao veliki doprinos dječjoj književnosti, prvenstveno zbog promjene paradigme dječjeg romana. Realističnom pripovijetkom uspješno je nadjačao fantastičnu priču i realizmom stvorio najvažniju odrednicu svoga stvaralaštva.

Govorna spontanost i prirodnost koja je krasila njegov izraz činila ga je posebnijim od drugih. Vrijednosti njegova stila jesu živost i vještina privlačnosti čitatelja tako da njegovu pažnju održava do kraja. Zbog jednostavnosti svog izričaja postaje lako razumljiv djeci pa se njegova djela prevode na mnoge strane jezike.

Ljepota njegova stvaranja jest i u ideji promicanja učiteljskog poziva, njegova uzdizanja i naglašavanja. Zadivljujuća je spoznaja kako su mnoge generacije djece odrastala i odgajala se uz Lovrakove priče. Sa sigurnošću se može zaključiti kako su njegova djela koristan priručnik za učitelje. Učitelj zauzima dominantnu poziciju i vrlo je važan u kreiranju djela. Lovrakovih trideset pet godina učiteljskog rada iznudilo je velike vrijednosti, koje je postupno ugradio u djela. Sve ono što je čitav život radio, iskustva koja je stekao, ljude s kojima se susretao bila su njegova inspiracija.

Načelo njegova rada prvenstveno je optimizam. Upravo tim optimizmom navodi mlade na rad, učenje, disciplinu i upornost. Ljubav prema

²¹ "Danica je toga dana obojila dvije sobe. U prvoj je nacrtala vijenac okolo-naokolo od samih trešanja, a u drugi kras od ruža (Lovrak, 2007, 109).

²² "Tu sjede u korito i stade se učiti veslati. O, kako se gordo osjećao u svom čamcu! Veslao je, mabao, znojio se i pubao! Skinuo je sa sebe prsluk. Bacio i košulju! Veslao i opet veslao. Ljudi, gledajte! I Milo dijete vesla! Vozi čamac!" (Lovrak, 2007, 109).

²³ "Milo dijete otrči časkom van do kotača, časkom opet u mlin i konačno je uvidio da je to važna stvar. On je bio svjestan da je to njegovo djelo. Nije on tek neka šuša!" (Lovrak, 2007, 111).

djeci, selu i prirodi čini ga istaknutog i posebnog. Uzimajući primjere i motive iz stvarnog života svojim djelima dao je uvjerljiviji pečat i navodio djecu da postanu bolji. Upravo je to zadaća svakog učitelja.

Lektira u razrednoj nastavi zauzima važno mjesto jer joj je cilj odgoj budućih čitatelja koji će samostalno uočavati i prihvaćati vrijednosti literarnog izričaja. Kod učenika se potiče i razvija komunikacija s književnoumjetničkim djelima te upoznavanje s književnim vrstama. Kroz čitanje učenici bogate vlastiti rječnik, vježbaju percepciju, sposobnost učenja i pamćenja što je važno za opći i osobni razvoj. "Primjerice, ako učenik čita knjige sadržajno bliske svome emotivnom i intelektualnom iskustvu, osjetit će zadovoljstvo, knjiga će mu postati bliska, čitanjem će obogaćivati doživljajno-spoznajni svijet, doživljavat će radost i bit će zainteresiran za ponovno samostalno otkrivanje svijeta književnosti i pisane umjetničke riječi" (Lučić-Mumlek, 2002, 11).

Također, bitno je učenicima ponuditi mogućnost izbora između više knjiga pazeći tako na njihove želje i interese te razvijati slobodu čitanja i ljubav prema čitanju. Čitanje lektirnih djela pridonosi osposobljavanju učenika za samostalan rad i učenje kod kuće čime se razvijaju odgovornost i radne navike.

Generacije najmlađih učenika s ushićenjem i zadovoljstvom prihvaćaju književna djela Mate Lovraka. Svako dijete u njima pronalazi bar jedan događaj s kojim se može poistovjetiti. Radost, sreća, tuga i žalost trenutci su koji se isprepliću u romanima, a tako je i u stvarnom životu. Lovrakova djela su izuzetno bliska dječjim životnim iskustvima i svakako mogu pozitivno djelovati na njihovu socijalizaciju. Upravo su ovakva djela savršen vodič najmlađim čitateljima kako bi stekla trajne navike čitanja i uspjehe u obrazovanju.

LITERATURA

- Crnković, M. (1990), *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
- Crnković, M. (2000), Lovrakovi "dječaci s kvržicom". U: Strugar, V. (ur.), *Mato Lovrak u hrvatskoj školi*. Bjelovar: Ogranak Hrvatskog pedagoško-književnog zbora BBŽ, Čvor Bjelovar, 79-85.
- Crnković, M. - Težak, D. (2002), *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955*. Zagreb: Znanje.
- Diklić, Z. (2000), Metodичke teorije karakterizacije lika i naznake o njihovoj primjeni na Lovrakove likove. U: Strugar, V. (ur.), *Mato Lovrak u hrvatskoj školi*. Bjelovar: Ogranak Hrvatskog pedagoško-književnog zbora BBŽ, Čvor Bjelovar, 121-131.
- Hranjec, S. (1998), *Hrvatski dječji roman*. Zagreb: Znanje.
- Hranjec, S. (1999), Lovrakovi dječaci danas, *Bjelovarski učitelj*, 8, 2/3, 61-64.
- Hranjec, S. (2004), *Dječji hrvatski klasici*. Zagreb: Školska knjiga.
- Hranjec, S. (2009), *Ogledi o dječjoj književnosti*. Zagreb: Alfa.

- Hrvatski nacionalni obrazovni standard, nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006), Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Kolar-Dimitrijević, M. (2012), *Tragovi vremena u djelima Mate Lovraka*. Zagreb – Bjelovar: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru i Srednja Europa.
- Lovrak, M. (1951), Tehnika pisanja književnog djela za djecu, *Republika*, 1, 92-96.
- Lovrak, M. (2000), *Vlak u snijegu*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Lovrak, M. (2007), *Družba Pere Kvržice*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Lučić-Mumlek, K. (2002), *Lektira u razrednoj nastavi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Skok, J. (1991), *Prozori djetinjstva*, Antologija hrvatskog dječjeg romana, 7-8. Zagreb: Naša djeca.
- Skok, J. (2007), Mato Lovrak i hrvatska književna tradicija. U: *Izvori i izbori iz hrvatske dječje književnosti*. Varaždinske toplice: Tonimir, 62-76.
- Težak, D. (1993), "Vlak u snijegu" i "Družba Pere Kvržice" Mate Lovraka, U: *Cljuč za književno djelo*. Zagreb: Školska knjiga.
- Težak, D. (2000), Socijalni momenti u djelima Mate Lovraka. U: Strugar, V. (ur.), *Mato Lovrak u hrvatskoj školi*. Bjelovar: Ogranak Hrvatskog pedagoško-književnog zbora BBŽ, Čvor Bjelovar, 103-107.
- Težak, D. (2008), *Portreti i eseji o dječjim piscima*. Zagreb: Tipex.
- Zalar, I. (1978), *Dječji roman u hrvatskoj književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Zalar, I. (2000), Što je danas ostalo od Mate Lovraka. U: Strugar, V. (ur.), *Mato Lovrak u hrvatskoj školi*. Bjelovar: Ogranak Hrvatskog pedagoško-književnog zbora BBŽ, Čvor Bjelovar, 75-78.
- Zalar, D. (2000), Mato Lovrak kao učitelj suvremenih učitelja. U: Strugar, V. (ur.), *Mato Lovrak u hrvatskoj školi*. Bjelovar: Ogranak Hrvatskog pedagoško-književnog zbora BBŽ, Čvor Bjelovar, 183-190.
- Zima, D. (2001), Dječji roman tridesetih godina: Mato Lovrak i Erich Kästner, *Umjetnost riječi*, 3-4, 251-265.

NOVELS OF MATO LOVRAK IN READING MATERIALS FOR ELEMENTARY EDUCATION

ABSTRACT

The work explores the literary production of Mato Lovrak and distinguish characteristics of novels listed in reading for elementary education. It analyze Lovrak rich literary work. It studies the Lovrak status in Croatian children's literature and its impact on children's novel paradigm shift.

KEY WORDS: *children's novel, Croatian children's literature, reading, Mato Lovrak, elementary education*